

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทย ต่างมีความเห็นตรงกันว่า ปัญหาสำคัญที่ควรให้การสนใจ ปรับปรุงแก้ไขอย่างรีบด่วนก็คือ ปัญหา ความไม่รู้ ความเจ็บป่วย และความยากจนของประชาชน โดยเฉพาะปัญหาความยากจนในเขต ชนบท เพราะผลการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาแสดงให้เห็นชัดเจนว่าปัญหาความยากจนเป็นปัญหา โครงสร้างที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งมาตรการและโครงการต่าง ๆ ทั้งในฝ่ายของรัฐบาลและเอกชน ยังไม่สามารถคลี่คลายปัญหาได้เท่าที่ควร¹ รัฐบาลไทยได้ให้ความสนใจและพยายามค้นหาวิธีการ พัฒนาเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะในระดับชนบทให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จาก การจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมารับผิดชอบงานพัฒนาชุมชนในเขตชนบทโดยตรง ซึ่งเรียกว่า "คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ" (กชช.)

งานพัฒนาชุมชนในชนบทนับว่าเป็นงานที่มีความสำคัญยิ่ง จากอดีตที่ผ่านมาได้มีการระดม กำลังจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งฝ่ายรัฐและเอกชนเข้าช่วย แต่ผลการพัฒนากลับเป็นไปอย่างเชื่องช้า สืบเนื่องมาจากโครงการของรัฐส่วนใหญ่ยังครอบคลุมพื้นที่ไม่ทั่วถึง ดังนั้นรัฐจึงได้กำหนดพื้นที่ เป้าหมายในภูมิภาคต่าง ๆ รวม 38 จังหวัด มี 242 อำเภอ กับ 44 กิ่งอำเภอ โดยให้ส่วน ราชการจัดสรรงบประมาณ และจัดโครงการเพื่อพัฒนาในปีงบประมาณแต่ละปี ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2524 เป็นต้นไป ลงในพื้นที่เป้าหมายเพื่อพัฒนาชนบทให้มากที่สุด และให้ยึดพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ ที่มีความสำคัญอันค้ำชูในการจัดทำโครงการตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525 - 2529)² โดยมี 4 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวง

¹ โสสิต ปันเปี่ยมราษฎร์, "ความยากจนในชนบทอีสาน : สาเหตุและความหนาแน่นของ ปัญหา," วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ (เมษายน 2524) : 220.

² สำนักนายกรัฐมนตรี, ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการกำหนดพื้นที่เป้าหมาย เพื่อการพัฒนาชนบท ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525 - 2529) พ.ศ. 2524 ฉบับที่ 2 (27 มกราคม 2525).

สาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงศึกษาธิการ เป็นกระทรวงหลักรับผิดชอบ งานด้านพัฒนาชนบท ดังนั้น หน่วยงานต่าง ๆ ภายใต้กระทรวงหลักดังกล่าว เช่น กรมการพัฒนา ชุมชน สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กรมอนามัย กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ฯลฯ เป็นต้น จึงถือเป็นหน้าที่ที่จะต้อง ช่วยกันในด้านการศึกษาฝึกฝนทักษะและงานอาชีพที่จำเป็น การพัฒนาสุขภาพอนามัย การจัดสร้างถนน ทนทางสิ่งสาธารณูปโภคที่จำเป็น การพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของคน เป็นต้น งานเหล่านี้ล้วน เป็นงานบริการที่มีขอบข่ายกว้างขวาง และต้องดำเนินการอย่างมีระบบต่อเนื่องสัมพันธ์กัน

เมื่อพิจารณาถึงหน่วยงานทางด้านการศึกษาในกระทรวงศึกษาธิการที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ งานพัฒนาชุมชนในเขตชนบทแล้ว สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นหน่วยงาน ของรัฐเพียงหน่วยงานเดียวที่มีเครือข่ายบริการครอบคลุมพื้นที่มากที่สุด กล่าวคือ โรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดทั่วประเทศ มีจำนวนถึง 30,641 โรงเรียน เฉลี่ยในหนึ่งตำบลจะมีโรงเรียนประถมศึกษา ประมาณ 5 โรงเรียน หรือ 2 หมู่บ้านต่อ 1 โรงเรียน ในตำบลบุคลากร มีครูประถมศึกษา ประมาณ 340,000 คน บุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่ได้รับการศึกษาสูงพอสมควร และที่สำคัญก็คือครูประถมศึกษาส่วนใหญ่มีประสบการณ์เกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ในหมู่บ้านมาเป็นระยะเวลา อันยาวนาน มีความคุ้นเคยกับประชาชนที่อยู่ในชุมชนเป็นอย่างดี และมีครูจำนวนมากที่เป็นที่เชื่อถือและไว้วางใจของชุมชน

แนวการพัฒนาชุมชนจึงควรเริ่มต้นที่โรงเรียนประถมศึกษา โดยให้โรงเรียนประถมศึกษา มีบทบาทในการปูพื้นฐานสำหรับการพัฒนาและสร้างบุคลากรที่มีความเข้าใจเรื่องการพัฒนา- ประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งรวมทั้งผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน และนักเรียนในโรงเรียน ให้มีความคิดในเรื่องพัฒนา ก่อน จากนั้นโรงเรียนจึงจะเป็นหน่วยงานกลางที่มีหน้าที่ประสานงาน ด้านการพัฒนาให้หน่วยงานอื่น ด้วยเหตุดังกล่าวสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงตระหนักและให้ความสำคัญตอบทบาทของโรงเรียนประถมศึกษาเป็นอย่างมาก จึงได้จัดทำ "โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน" (กศ.พช.) ขึ้นในปี พ.ศ. 2526 สาระสำคัญของโครงการก็คือต้องการให้โรงเรียนให้บริการประชาชนที่อยู่ในเครือข่ายบริการของ โรงเรียน ให้โรงเรียนทำหน้าที่ในการสอนประชาชนและเยาวชนนอกวัยเรียนให้มีโอกาสได้ศึกษา หากความรู้ทั้งสายสามัญและสายอาชีพ พร้อมทั้งจัดกิจกรรมและบริการต่าง ๆ สนองความต้องการ

ของชุมชนอีกด้วย และเป้าหมายสุดท้ายก็คือการให้โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการในการพัฒนาชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพของประชาชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การสาธารณสุข และการปกครองตนเองให้มีคุณภาพสูงขึ้น¹

การพัฒนาชุมชนโดยให้โรงเรียนประถมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการในการพัฒนาชุมชนนั้น บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ปฏิบัติงานได้แก่ครูโรงเรียนประถมศึกษานั้นเอง บทบาทหน้าที่ของครูที่มีต่อการพัฒนาชุมชน สรุปว่า ครูจะต้องรับผิดชอบงานพัฒนาชุมชน และจะต้องทำภารกิจเพิ่มขึ้นจากการสอนอีกอย่างน้อย 3 ด้าน คือ²

1. ทำหน้าที่เป็นนักนวัตกรรม
2. ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาชุมชน หรือผู้ทำงานบูรณะชุมชน
3. ทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

นอกจากนี้แล้ว ธีรยุทธ เสนิงศ์ ๗ อยุธยา³ ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการที่จะช่วยพัฒนาชุมชนไว้เป็นรายละเอียดดังนี้ คือ

1. บทบาทในฐานะเป็นผู้ติดต่อสื่อสาร แจงข่าวความเคลื่อนไหวของบ้านเมือง ตลอดจนนโยบายและโครงการต่าง ๆ ของรัฐไปให้ประชาชนทราบ
2. บทบาทในฐานะผู้สนับสนุนส่งเสริมโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของชาติและชุมชน เพื่อให้ประชาชนเห็นคล้อยตามและให้ความร่วมมือ
3. บทบาทในฐานะผู้ทำงานบูรณะชุมชน เพราะคลุกคลีอยู่ในชุมชนจึงทราบปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นอย่างดี ทำให้สามารถทำงานพัฒนาชุมชนให้สำเร็จได้

¹สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, คู่มือครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน, 2526, หน้า 2 (อัดสำเนา).

²ชนิดา รัชพลเมือง, ครู การศึกษาและการพัฒนาชุมชน (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสารคดีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 227.

³ธีรยุทธ เสนิงศ์ ๗ อยุธยา, "บทบาทของครูต่อชุมชน" ใน เอกสารการสอนชุดวิชา การศึกษากับชีวิตและชุมชน (ฝ่ายการพิมพ์ สำนักเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมา-ธิราช, 2523), หน้า 213 - 215.

4. บทบาทในฐานะผู้แปลความต้องการและปัญหาของชุมชนให้แกหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าไปทำงานพัฒนาชุมชน
5. บทบาทในฐานะผู้เรียนรู้ปัญหาของชุมชนเพื่อจะไ้สามารถแปลความต้องการของชุมชนให้แกหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง
6. บทบาทในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากครูเป็นที่ยอมรับและเชื่อถือของประชาชน ประชาชนจึงยอมรับโครงการต่าง ๆ เมื่อโครงการนั้นได้รับการสนับสนุนจากครู
7. บทบาทในฐานะนักนวัตกรรมในด้านเทคนิค วิธีสอน รู้จักคิดค้นเทคนิควิธีการใหม่ ๆ มาใช้เสมอ
8. บทบาทในฐานะผู้แก้ปัญหา โดยใช้วิธีการจัดโครงการและวิธีการแก้ปัญหา เพื่อพัฒนาประชาชนในชุมชนให้เกิดความคิดริเริ่มและช่วยตนเอง
9. บทบาทในการจัดหาและรวบรวมทรัพยากรในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาชุมชน
10. บทบาทในการผสมผสานประสบการณ์ทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดความสับสนขึ้น
11. บทบาทในฐานะผู้ประสานงานของโครงการต่าง ๆ เพื่อมิให้เกิดความซ้ำซ้อนและสูญเสียของทรัพยากร
12. บทบาทในฐานะที่ปรึกษาของชุมชนในกิจกรรมต่าง ๆ
13. บทบาทในฐานะผู้รวมปฏิบัติงานกับประชาชนในชุมชน รวมทั้งการชักชวนครูและนักเรียนให้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนด้วย
14. บทบาทในฐานะผู้ให้บริการแก่ชุมชนทั้งในด้านวิชาการ อาคารสถานที่ และการติดต่อประสานงานต่าง ๆ

จากรายงานของคณะกรรมการวางแผนการปฏิรูปการศึกษา ในส่วนที่กล่าวถึงเรื่องบทบาทของครูต่อสังคมหรือชุมชนในท้องถิ่นกล่าวไว้ว่า "ครูควรมีความรู้และความสนใจในการเกษตรพอที่จะเข้าใจและสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเกษตรในท้องถิ่นเป็นอย่างดี และเป็นผู้ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตยในชุมชน โดยประพฤติตนเป็นแบบอย่างและชักนำให้ผู้อื่นปฏิบัติตามโอกาสอันเหมาะสม รวมทั้งหาโอกาสเข้ามีส่วนร่วมโดยเต็มใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น อุทิศตนเป็นที่ปรึกษาหรือช่วยแก้ปัญหาของท้องถิ่น เพื่อสร้างสัมพันธภาพ

อันนี้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในท้องถิ่นของตนเอง¹ ดังนั้นครูจึงต้องทำความเข้าใจกับชุมชนที่ตนเองสอนอยู่ พยายามทุกอย่างที่จะให้โรงเรียนได้รับใช้ชุมชนและสังคมส่วนรวม เพื่อที่จะได้ รับทราบปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนสื่อความคิดและความต้องการของชุมชนกับภายนอก และช่วยเหลือชุมชนในด้านต่าง ๆ เพราะงานของครูคือการให้ความรู้แก่มนุษย์ หรือการพัฒนาคนซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาชุมชน²

ด้วยภาระหน้าที่และบทบาทของครูดังกล่าว ครูทุกคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน จึงควรได้รับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและความรับผิดชอบของตนในฐานะที่เป็นผู้ปฏิบัติงานอยู่ในตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งย่อมจะเป็นผลดีอย่างยิ่งเพราะการที่มีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทของตนจะเป็นทางช่วยให้บุคคลผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมตามที่ตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานนั้นคาดหวังไว้ และจะเป็นผลให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในงานในหน้าที่ของตนเองและสังคมต่อไป

โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ซึ่งมีวัตถุประสงค์หนึ่งที่จะให้โรงเรียนประถมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาชุมชน โครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่ครอบคลุมพื้นที่ชนบทยากจนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 หลายท้องที่ ท้องที่หนึ่งที่อยู่ในความรับผิดชอบ คือ เขตการศึกษา 8 ซึ่งเป็นเขตการศึกษาหนึ่งอยู่ในภาคเหนือ มีพื้นที่ 8 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงราย พะเยา ลำพูน แพร่ น่าน เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน มีอำเภอและกิ่งอำเภอทั้งสิ้น 81 อำเภอ/กิ่งอำเภอ ในจำนวนนี้รัฐได้กำหนดเป็นเขตพื้นที่ชนบทยากจนทั้ง 8 จังหวัด จำนวน 54 อำเภอ/กิ่งอำเภอ จึงเห็นได้ว่าในเขตศึกษานี้มีความยากจนหนาแน่นมาก จึงเป็นเขตพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนาของรัฐบาล

¹ คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, รายงานเสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ, 2518), หน้า 172.

² สัตถุญา สัตถุญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2523), หน้า 20.

การวิจัยครั้งนี้จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษา ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนตามการรับรู้ของครูและผู้บริหารการศึกษา ในเขตการศึกษา 8 เพื่อให้ครูได้ทราบว่าปัจจุบันครูได้ปฏิบัติบทบาทดังกล่าวมากน้อยเพียงไร ครูควรจะมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านใดมากที่สุด และเพื่อให้ทราบว่าในปัจจุบันครูได้พบปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้างในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน และมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร ผลการวิจัยจะช่วยให้ครูได้ปรับปรุงบทบาทของตนเองให้เหมาะสมในการที่จะพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชนบทยากจน อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ. พช.) ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนตามการรับรู้ของครูและผู้บริหารการศึกษา
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริงกับบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษา เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนตามการรับรู้ของครูและผู้บริหารการศึกษา
3. เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้ของครูกับผู้บริหารการศึกษาที่มีต่อบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน
4. เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้ของครูกับผู้บริหารการศึกษาที่มีต่อบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน
5. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนตามการรับรู้ของครูและผู้บริหารการศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษา ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทภาคจน ทั้งที่เป็นบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังตามการรับรู้ของครูและผู้บริหารการศึกษา โดยมีขอบเขตดังนี้

1. ประชากรที่จะศึกษา ได้แก่ ครูที่สอนในโรงเรียนภายใต้โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทภาคจน ในเขตการศึกษา 8 ซึ่งได้แก่ จังหวัด เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำพูน เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน
2. ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ บทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทภาคจน แบ่งเป็น 5 ด้าน คือ

- 2.1 ด้านการศึกษา
- 2.2 ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ
- 2.3 ด้านสังคมและวัฒนธรรม
- 2.4 ด้านการเมืองการปกครอง
- 2.5 ด้านการสาธารณสุข

วิธีดำเนินการวิจัย

ได้กำหนดขั้นตอนและวิธีดำเนินการศึกษาวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย
3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูและผู้บริหารการศึกษาที่อยู่ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทภาคจน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในเขตการศึกษา 8 ปีการศึกษา 2526 จำนวน 954 คน

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) คือ สุ่มจังหวัดในเขตการศึกษา 8 มา 6 จังหวัด จากจังหวัดทั้งหมด 8 จังหวัด หลังจากนั้นได้สุ่มตัวอย่างที่เป็นครูและผู้บริหารการศึกษาดังต่อไปนี้

1.1 ครู ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากครูในจังหวัดต่าง ๆ ที่ทำการศึกษา ได้กลุ่มตัวอย่างรวม 260 คน

1.2 ผู้บริหารการศึกษา ศึกษาจากผู้บริหารการศึกษารวมทุกคนในเขตจังหวัดที่ทำการศึกษา ได้กลุ่มตัวอย่างรวม 126 คน

รวมกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาทั้งหมด 386 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามประเมินค่า ซึ่งแบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามประเมินค่าเกี่ยวกับบทบาทที่ปฏิบัติจริง และบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ในด้านการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง และการสาธารณสุข

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน พัฒนาชุมชนของครูและขอเสนอแนะในการแก้ไขปัญหานั้น ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า และแบบปลายเปิด

การสร้างแบบสอบถามได้จากการศึกษา เอกสาร หนังสือ วารสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้อาศัยแนวทางจากการจัดกิจกรรมของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน มาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม ต่อจากนั้นนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปปรึกษากับอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และนำไปให้สุทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ตรวจสอบแก้ไขความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และขอตอบรอง หลังจากนั้นแล้วจึงนำไปทดลองใช้กับครู และผู้บริหารการศึกษาที่อยู่ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน เพื่อหาความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถาม แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงเลขาธิการ คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ขอหนังสือแนะนำตัวจากสำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติไปยังผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดทุกจังหวัดที่จะศึกษา เพื่อขอความร่วมมือในการทำวิจัย โดยผู้วิจัยขอใ้ทางสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดส่งและเก็บรวบรวม ข้อมูลคืนให้บางส่วน และบางส่วนผู้วิจัยส่งและรับคืนด้วยตนเอง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติ โดยการแจกแจงความถี่ การหาค่าเฉลี่ย ความชันเลขคณิต ($\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (s.d.) และการทดสอบค่าที (t-test) แล้วนำเสนอในรูปแบบตาราง และความเรียง

คำจำกัดความ

บทบาท หมายถึง การกระทำและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบและการปฏิบัติตามตำแหน่งหรือกิจกรรมพิเศษที่ควรกระทำ

บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง สภาพการปฏิบัติและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของครู โรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนที่ได้กระทำแล้ว และปัจจุบันกำลังกระทำอยู่

บทบาทที่คาดหวัง หมายถึง สภาพการปฏิบัติและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของครู โรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน อันเป็นลักษณะ อุดมคติของครูที่ควรจะทำ

การพัฒนาชุมชน หมายถึง การกระทำใด ๆ ก็ตามที่จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงหรือส่งเสริมความก้าวหน้าของชุมชนทั้งทางด้าน เศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง การศึกษา และการสาธารณสุข

ครู หมายถึง ครูที่ทำการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในโครงการการศึกษา เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

ผู้บริหารการศึกษา หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งเป็น ผู้ช่วยหัวหน้าการศึกษาอำเภอ หัวหน้าการศึกษาอำเภอ ผู้ช่วยผู้อำนวยการการศึกษาจังหวัด ผู้อำนวยการการศึกษาจังหวัด ในอำเภอและจังหวัดที่โรงเรียนในโครงการการศึกษา เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนตั้งอยู่

หัวหน้าสถานศึกษา หมายถึง บุคคลที่ดำรงตำแหน่งเป็น ผู้อำนวยการโรงเรียน อาจารย์ใหญ่ หรือครูใหญ่ของสถานศึกษานั้น ๆ

โรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษา เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน หมายถึง สถานที่จัดการศึกษาที่อยู่ในโครงการพิเศษของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีวัตถุประสงค์ให้สถานศึกษานี้เป็นศูนย์กลางช่วยพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น

ชุมชน หมายถึง ตำบลหรือหมู่บ้านที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษา เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน

พื้นที่ชนบทยากจน หมายถึง พื้นที่เป้าหมายในการพัฒนา ตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529)

เขตการศึกษา 8 หมายถึง จังหวัดต่าง ๆ ภายในเขตตามที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้แบ่งส่วนราชการไว้ ประกอบด้วย 8 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงราย พะเยา ลำปาง เชียงใหม่ ลำพูน แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยถือว่าคำตอบที่ได้จากแบบสอบถามของครูและผู้บริหารการศึกษา เป็นคำตอบที่เชื่อถือได้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทราบการปฏิบัติงานจริง และทราบความคาดหวังของครูและผู้บริหารการศึกษาที่มีผลงานในด้านการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงบทบาทของครูในงานพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. เป็นข้อมูลสำหรับประกอบการวางแผนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของครู เพื่อจะได้วางนโยบายและกำหนดลักษณะงานให้เหมาะสมกับงานของครูในโรงเรียนประถมศึกษา
3. เป็นแนวทางให้กับการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ. พช.) ซึ่งใช้โรงเรียนประถมศึกษาเป็นศูนย์ดำเนินงานการพัฒนาชุมชน ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงกิจกรรมและบทบาทของครูให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นต่อไป
4. เป็นประโยชน์และแนวทางในการศึกษาวิจัยของผู้สนใจต่อไป

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย